

Jan Decyk

"Maryja w liturgii i pobożności
Kościoła", Jacek Nowak, Poznań 2009
: [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 48/1, 231-234

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

kacje Polskiego Towarzystwa Mariologicznego, które w zdecydowanie poprawny sposób ukazywały Obraz Ducha Świętego (*Duch Święty a Maryja*, Częstochowa 1999) oraz poszczególnych Osób Boskich (*Trójca Święta a Maryja*, Częstochowa 2000, której współredaktorem był ks. Pek) w mariologii. Np. ograniczenie relacji *Duch Święty – Maryja* jedynie do artykułu o. Maurycego Wszołka jest według mnie poważnym niedociągnięciem. W tym kontekście powstaje pytanie, czy nie bardziej uzasadnione byłoby ograniczenie ram czasowych badanych źródeł, tak, by rzeczywiście zostały przebadane wszystkie źródła w danym okresie? Powstaje też drugie pytanie, mianowicie, czy czasami Autor nie skoncentrował się zbyt mocno na poszukiwaniu negatywnych przykładów obrazu Boga w mariologii, pomijając niektóre teksty, w których ten obraz był poprawny?

Przedstawione uwagi jednak w żadnym stopniu nie pomniejszają wartości zaprezentowanej rozprawy habilitacyjnej. Publikacja ta bowiem uwrażliwia zarówno teologów (nie tylko mariologów) jak i duszpasterzy na problem właściwego przedstawiania roli Najświętszej Maryi Panny w ekonomii zbawienia.

Grzegorz Bartosik OFMConv

Jacek Nowak SAC, *Maryja w liturgii i pobożności Kościoła*, Poznań, Pallottinum 2009, ss. 363.

Ks. Jacek Nowak, profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, pallotyln, jest znanym w środowisku liturgistów badaczem i dydaktykiem, który zajmuje się liturgiką w powiązaniu z teologią pastoralną. Tym między innymi dziedzinom została poświęcona jego rozprawa habilitacyjna, zatytułowana – *Apostolski wymiar liturgii. Studium teologiczno-liturgiczne w świetle konstytucji „Sacrosanctum Concilium”* (Poznań 1999). Jego naukowe zainteresowania dotyczą także problematyki prawodawstwa liturgicznego oraz struktury nabożeństw, co stanowi przedmiot kolejnej z książek – *Prawo w służbie wydarzeń zbawczych. Zarys prawodawstwa liturgicznego* (Poznań 2004).

Najnowszą pozycją, opublikowaną przez ks. Nowaka, jest książka – *Maryja w liturgii i pobożności Kościoła*, przedłożona jako książka profesorska, którą miałem okazję prezentować jako recenzent wniosku o nadanie ks. Nowakowi tytułu profesora.

Omawiana pozycja składa się z sześciu rozdziałów, z których dwa pierwsze poświęcone są historii kultu Matki Bożej, przy czym drugi dotyczy teologii kultu w Polsce. Dzieje kultu maryjnego, przedstawione w książce doprowadzone są do czasów współczesnych, a nawet ukazują perspektywy rozwoju tego kultu, między innymi rozpoczętego jubileuszu stulecia objawień fatimskich (s. 137-138).

W rozdziale trzecim autor omawia teologiczne podstawy kultu maryjnego. Analizując klasyczny termin *cultus hyperduliae* – w oparciu o KK 63 i 66 oraz KKK1069 – podkreśla, że nie można mówić o liturgii maryjnej w ścisłym sensie, ponieważ Maryja była człowiekiem, a „liturgia chrześcijańska kryje w sobie kult składany tylko Bogu” (s. 144). Dlatego określenie „liturgia maryjna – pisze autor – wskazuje na treść celebracji, jednak istota liturgii pozostaje zawsze ta sama” (s. 144). Następnie ukazuje panoramę argumentacji biblijnej (s. 144-148) i teologicznej (s. 149-152), stanowiącej podstawę kultu maryjnego. Nawiązuje do niej Konstytucja o liturgii świętej, która podkreśla (por. KL 103) znaczenie udziału Maryi w misterium paschalnym Chrystusa, kultu wskazującego – co podkreśla autor – na związek Maryi z tajemnicą Kościoła (s. 153).

Ks. Nowak przypomina o – występującym w liturgii od początku – podwójnym ukierunkowaniu kultu maryjnego (s. 165-174): „Do Jezusa przez Maryję” oraz „Do Maryi przez Jezusa”. Odwołując się do KL 10, dodaje, że „liturgia ku czci Bożej Rodzicielki jest prawdziwym źródłem i szczytem życia chrześcijańskiego” (s. 174).

Kolejne trzy rozdziały omawianej książki profesorskiej są poświęcone konkretnym formom liturgicznym i pobożności ludowej, ukazanym w kontekście liturgii czasu (s. 176-222) i przestrzeni (s. 223-269). W ostatniej części książki, omawiając modlitwę *Pozdrowienie Anielskie*, autor podejmuje próbę nowego przekładu biblijnej warstwy tekstu. Można mieć co prawda odmienne niż on zdanie w kwestii tekstu modlitwy *Zdrowaś Maryjo*, to jednak na uznanie zasługuje troska

autora o to, by również język używany w pobożności ludowej był zrozumiały i uwzględniał współczesne przekłady Pisma Świętego.

Książka ks. Nowaka jest publikacją cenną, ponieważ nie ogranicza się do historycznego opisu konkretnego kultu, ale ponadto odwołuje się do skarbcza biblijnego, patrystycznego i eucharystycznego Kościoła, co świadczy o dobrym warsztacie naukowym autora. W swojej monografii posługuje się on kilkoma metodami – historyczną, analityczno-syntetyczną oraz strukturalno-celebratywną, sytuując zagadnienie – co szczególnie ważne – w kontekście pastoralnym. Dzięki temu, w publikacji odnaleźć można wiele odniesień duszpasterskich, dotyczących na przykład sposobu obchodzenia świąt maryjnych, kultywowania zwyczajów związanych z różnymi błogosławieństwami – ziół i kwiatów w uroczystość Wniebowzięcia, czy ziarna siewnego i nasion w święto Narodzenia Najświętszej Maryi Panny (s. 210-220).

Recenzowana książka profesorska ks. Nowaka stanowi integralne studium mariologiczno-liturgiczne, które ukazuje kult maryjny i rozwój jego tajemnicy, dzięki przywoływaniu historycznego kontekstu poszczególnych obchodów. Wypełnia ona lukę w polskiej bibliografii liturgicznej, w której brakowało dotychczas niemal encyklopedycznego opracowania kultu maryjnego, ze szczególnym uwzględnieniem jego rozwoju na terenie Polski. Książka ks. Nowaka odsłania mało dotychczas znane wątki, jak chociażby genezę Apelu Jasnogórskiego (s. 128-129).

Publikacja kończy się cenną konkluzją: „Kościół stał zawsze na straży poprawności kultu maryjnego. Sytuacja w Polsce, wydaje się, nie odbiega w swych generalnych przejawach od zasadniczego nurtu Kościoła. Polska czerpie z tradycji Kościoła Zachodniego i Wschodniego. Formy kultu były i są dostosowane do potrzeby polskiego katolicyzmu, który rzeczywiście jest w pewnym stopniu zmaterializowany, ale w pozytywnym znaczeniu. Ten rys pomaga wiernym na trwaniu przy Chrystusie na wzór Jego Matki” (s. 335).

Recenzowana pozycja chociaż porusza zagadnienia z dziedziny teologii dogmatycznej oraz teologii duchowości, jest jednak dziełem odnoszącym się do historii i teologii liturgii. Jego lektura może się okazać przydatna mariologom, wykładowcom teologii i studentom, wszyst-

kim, których interesuje kult maryjny. Nie tylko naukowcom, ale także duszpasterzom, zwłaszcza kustoszom sanktuariów maryjnych, którzy odnajdą w niej bogatą wiedzę na temat dziejów, a także inspiracje do rozwijania kultu dzisiaj. Dodatkowym, praktycznym walorem książki jest bogata bibliografia, która może być pomocą do dalszych badań w tej dziedzinie. Podobną funkcję może spełnić aneks zawierający przepisy prawno-liturgiczne dotyczące kultu maryjnego oraz wykaz odpustów zyskiwanych w ramach obchodów świąt maryjnych oraz form kultu.

Książka zatem zasługuje ze wszelkich miar na zauważenie i rekomendację. Jest bowiem owocem przemyśleń dobrze wykształconego teologa – liturgisty, badającego i opisującego różne nurty dawnej i współczesnej teologii, która znajduje wyraz w kultycznej posłudze Kościoła.

Mając na uwadze ciągły rozwój kultu i pogłębianie naukowych badań, można mieć nadzieję, że w kolejnym wydaniu książki autor rozszerzy niektóre zagadnienia o nowe treści, jak chociażby wymiar ekumeniczny kultu (s.151), czy też zaproponuje nowe formy pobożności ludowej, wzbogacone o nabożeństwa biblijne.

ks. Jan Decyk

Cyprian Jan Wichrowicz OP, *Samuel Szymon Wierchoński OP (ok. 1589-1642) jako teolog moralista*, Kraków, Wydawnictwo Naukowe Papierskiej Akademii Teologicznej w Krakowie 2008, ss. 185.

Problematyka historii jest ważnym elementem ogólnej kultury ludzkiej, a jednocześnie odpowiedzialnym spoglądaniem, ku przyszłości. Pełniejsze rozeznanie tego co było to także próba wychylenia ku temu co nadchodzi. Pochylanie się nad przeszłością jest wręcz naturalnym pragnieniem i rozeznaniem każdego człowieka.

Podobne rozeznanie odnosi się także do teologii, a więc nauki o Bogu. Także ta dyscyplina jest umieszczona w czasie, który tutaj ma wymiar zbawczy. Chodzi bowiem zawsze o historię zbawienia. Rozeznawanie czasów minionych jest znakomitą lekcją ku przyszło-